Ion Heliade-Rădulescu - echilibrul antitezelor*

Prof. univ. dr. IULIAN BOLDEA
Universitatea „Petru Maior" Târgu-Mureș

Abstract

Ion Heliade-Rădulescu, the Equilibrium of the Antithesis

Referring to the literary activity of Ion Heliade-Rădulescu, we can distinguish 2 periods. First, a pre-revolutionary period, which ended around 1840, a period that was - generally speaking - positive, with romantic enthusiasm and exaltations, but also impressively constructive, especially from a cultural point of view. The second period, after 1840, was generally confused, with many ambiguities in the political, social and literary field.

Both these periods represent, after all, aspects of the same personality, making it hard, if not impossible, to reconcile. And this is why Ion Heliade-Rădulescu can be considered as a bipolar and contradictory artistic personality, that can only be understood through the synthesis of the multiple antithetical voices in his creative personality.

Keywords: *Ion Heliade-Rădulescu, Romanian literature, romanticism, bipolar, fables*

Atunci când ne referim la activitatea literară a lui Heliade putem distinge două etape: o etapă prerevoluționară, încheiată în jurul anului 1840, în general pozitivă, cu avânturi și exaltări romantice, dar și cu un deosebit

* *Acknowledgement: This paper was supported by the National Research Council-CNCS, Project PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract Nr. 220/31.10.2011, title Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)/Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale și intelectuale a Transilvaniei (1848-1948)/ Cercetarea pentru această lucrare a fost finanțată de către Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract Nr. 220/31.10.2011, cu titlul Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948)/Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale și intelectuale a Transilvaniei (1848-1948).*

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

elan constructiv, edificator, mai ales în plan cultural, şi o a doua de după 1840, în general confuză, cu numeroase ambiguităţi în plan politic, social şi literar. Cele două perioade reprezintă, în fond, ipostaze ale aceleiaşi personalităţi, fiind greu, dacă nu imposibil, de conciliat. De aceea Heliade poate fi considerat o individualitate artistică bipolară, contradictorie şi percepută doar din sinteza multiplelor voci antitetice care se manifestă în fiinţa creatorului. Până în anul 1840, opera originală a lui Heliade cuprinde doar două volume: ***Culegere de proză şi poezie*** (1836) şi ***Căderea dracilor*** (1840). În primul volum sunt cuprinse operele literare ***Serafimul şi heruvimul***, ***Visul*** şi ***O noapte pe ruinele Târgovişteі***. ***Serafimul şi heruvimul*** e un poem simbolic, cu implicaţii morale, bazat pe antiteza păcat / ispăşire, mustrare / împăcare, în timp ce ***Visul*** e configurat în jurul motivului baroc al „*vieţii ca vis*," cu unele ample incursiuni autobiografice şi cu un final pesimist, încărcat de accente sumbre, în spiritul meditaţiilor preromantice. ***O noapte pe ruinele Târgovişteі*** reia, în versuri ample, cu rezonanţe patetice şi retorice, într-o atmosferă solemnă şi gravă, motivul ruinelor şi al înserării. Prezenţa ruinelor evocă poetului un timp istoric de mult apus, în fraze poetice declamative. Aici, planul cosmic şi cel istoric converg spre un plan al interiorităţii. Heliade, care a tradus ***Biblia*** în 1858 din limba greacă şi a publicat nişte comentarii „*istorice, filozofice, religioase şi politice*" intitulate ***Biblicele***, a intenţionat să realizeze o epopee creştină, începând cu geneza şi sfârşind cu apocalipsul, în 20 de cânturi - ***Anatolida sau omul şi forţele***. Din această proiectată epopee nu a publicat, în 1870, decât 5 cânturi (***Tohu-Bohu***, ***Imnul creaţiunii***, ***Viaţa sau androginul***, ***Arborele ştiinţei*** şi ***Moartea sau fraţii***). Prin aceste versuri, Heliade deschide în poezia românească o nouă perspectivă, aceea a spectacolului cosmic grandios, a spectacolului genezei universului, care prefigurează imaginile cosmice eminesciene.

Un alt vast proiect literar al lui Heliade este ***Umanitatea***, un poem cu patru mari cicluri (***Biblice***, ***Evanghelice***, ***Omul social*** şi ***Omul individual***). Fire contradictorie, frământat, educat în spiritul clasicismului, dar adept fervent al romantismului, Heliade ne oferă, prin poemele sale, imaginea dramatică a unei conştiinţe scindate, ce caută cu fervoare „*echilibrul*

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

antitezelor," o formulă benefică ce ar putea armoniza antinomiile, vocile divergente ale propriei fiinţe. De aceea, constatăm că Heliade este fascinat de idealitatea, dar şi de metamorfozele realului, este un contemplativ obsedat de ideea actului (cultural, social şi istoric). Acţiunile culturale ale lui Heliade devin, aşadar, simbolice, poartă un sens, după cum atitudinile sale au o anvergură a semnificaţiei şi o turnură istorică, în planul umanităţii. Datorită personalităţii sale duale, tonalitatea literară a lui Heliade alternează între epopeic şi satiric, între sublim şi caricatural. Satirele lui Heliade sunt savuroase, aici comicul se travesteşte în grotesc, iar enunţurile capătă o încărcătură polemică (***Ingratul***, ***Cântecul ursului***, ***Păcală şi Tândală*** etc.). Tudor Vianu aprecia că „*originalitatea cea mai izbitoare a lui Heliade trebuie căutată în conformitate cu temperamentul lui, în expresia sentimentelor de indignare şi revoltă*." Pe de altă parte, se poate constata că romantismul lui Heliade e unul ce porneşte din temperamentul său excesiv, nestăvilit, ca şi din fantezia sa debordantă, fapt ce transpare cu deosebită limpezime din încercarea de epopee ***Mihaida***, concepută în spirit romantic, din care autorul a terminat două cânturi. ***Mihaida*** e expresia cea mai semnificativă a concepţiei lui Heliade despre rostul poeziei în istorie şi despre rolul creaţiei în reprezentările lumii. Cântul I reprezintă un lung discurs al divinităţii (***Dumnezeu-Fiul*** sau ***Logosul***), în care e rezumat sensul istoriei ca desfăşurare a voinţei umane între principiul divin (Alfa) şi cauza finală divină (Omega). Limbajul divinităţii e transpus de poet într-un discurs neologistic, prin care Heliade sugerează că limbajul divin se află în opoziţie cu cel comun, fiind un limbaj simbolic, ce transpune sensurile primordiale ale fiinţei umane şi ale lumii. În concepţia lui Heliade Rădulescu, între nume şi fiinţă există o legătură magică; el consideră, astfel, în ***Anatolida sau Omul şi forţele***, că primul act uman, aproape demiurgic, este cel al numirii lumii, în timp ce căderea din paradis în istorie echivalează cu o uitare a numelor şi deci a semnificaţiilor lumii. În ***Descrierea Europei după tractatul de la Paris*** Heliade notează: „*pierzând lucrurile am pierdut şi adevărata însemnare a lucrurilor*." În cântul al doilea al epopeii ***Mihaida***, cuvântul apare întrupat în istorie. Din punct de vedere stilistic, cântul acesta contrastează foarte mult cu primul. Dacă în primul cânt limbajul era sublim, de o mare

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

transparenţă şi puritate lexicală, acum limbajul poetic primeşte pondere şi corporalitate, se materializează în imagini lirice ample şi dense, cu un contur viguros. Prin acest limbaj, Heliade încearcă, pe de altă parte, să imprime sublimului amploarea culorii locale, să creeze o atmosferă de epocă specifică. În ansamblul ei, creaţia lui Heliade Rădulescu este inegală şi contradictorie; ea este oglinda fidelă a omului, scindat între idealitate şi empiric, care a scris-o.

Cea mai valoroasă creaţie lirică a lui Heliade poate fi considerată poezia ***Zburătorul***, apărută pentru prima dată în ***Curierul românesc***, nr. 9, din 4 februarie 1844. Ca specie literară, această operă literară e o baladă şi se impune prin prelucrarea foarte inspirată a mitului folcloric al „*zburătorului*," personaj mitologic care întruchipează primele semne ale dragostei la tinerele fete, mit cu o circulaţie destul de mare în literatura română, de la Cantemir la Eminescu. În viziunea lui I. Heliade Rădulescu, cauza, mobilul interior al dragostei ţine de sfera inefabilului de sursă fantastică, ţine de un mister inexplicabil, de nepătruns, ale cărui semne fiziopsihologice se preschimbă în revelaţii intime ale fiinţei ce îşi presimte trecerea într-o altă vârstă, într-o nouă dimensiune biologică, sporindu-se astfel caracterul tainic al sentimentului trăit şi, totodată, cu neputinţă de a fi exprimat. Valoarea poeziei, prestanţa sa ideatică şi estetică nu rezultă, cum s-a observat de către exegeţi, atât din elementele de „*analiză psihologică*," cât din notaţia, subtilă şi obiectivată în stil direct, în lamentaţia înfiorată şi naivă totodată a fetei, lamentaţie ce transpune în plan exterior tribulaţiile afective indescifrabile ce ţin de un miraj al vârstei de tranziţie a adolescenţei.

Prima parte a poeziei are aspectul unei idile cu amprentă psihologică, în care, din punct de vedere stilistic, predominante sunt interogaţiile şi exclamaţiile, într-un monolog dialogat ce transferă investigaţia poetică asupra interiorităţii fiinţei umane atinse de misterul inexplicabil şi insurmontabil al devenirii proprii, al unei transformări inexorabile sub tirania exigenţelor speţei. Confesiunea Floricăi din prima parte exprimă neliniştile tinerei în faţa invaziei nedesluşite a sentimentului iubirii. Propoziţiile scurte, eliptice, de o concizie mai expresivă, ca şi exclamaţiile ori interogaţiile retorice sugerează starea de teamă, durere şi plăcere, de chin şi

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

de voluptate, amestecul de senzaţii, de trăiri din care se naşte sentimentul dragostei: „*Vezi, mamă, ce mă doare! Și pieptul mi se bate, / Mulțimi de vinețele pe sân mi se ivesc; / Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate, / Îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc! // Ah! Inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine! / Îmi cere... nu'ș ce-mi cere! Și nu știu ce i-aș da; / Și cald, și rece, uite, că-mi furnică prin vine; / În brațe n-am nimica și parcă am ceva. // Că uite, mă vezi, mamă? Așa se-ncrucișează, / Și nici nu prinz de veste când singură mă strâng, / Și tremur de nesațiu, și ochii-mi văpăiază, / Pornesc dintr-înșii lacrimi și plâng, măicuță, plâng. // Ia pune mâna, mamă, pe frunte, ce sudoare! / Obrajii... unul arde, și altul mi-a răcit! / Un nod colea m-apucă, ici coasta rău mă doare; / În trup o piroteală de tot m-a stăpânit.*"

A doua parte a poeziei are forma şi funcţionalitatea estetică a unui pastel care configurează relaţia substanţializată liric eu - natură, un pastel modulat expresiv sub spectrul unei atmosfere de structură romantică. Tabloul înserării e configurat aici prin intermediul unor imagini vizuale şi auditive pregnante, dar şi printr-o suită de figuri de stil sugestive: metafore, metonimii sau aliteraţii. Bucolicul de nuanţă neoclasică se îmbină, aici, destul de armonios cu romantismul evocator al imaginilor înserării, cu o estompare progresivă a sunetelor şi imaginilor, cu o prelungire tot mai stinsă, mai atenuată a luminii în imperiul nocturn în care umbrele se înstăpânesc tot mai mult peste spaţiul circumscris liric. Impresia de solemnitate şi de magie, de ceremonial al unei naturi cosmotice provine aici din îmbinări de cuvinte, epitete, metafore şi repetiţii care creează armonii eufonice („*Încântec și descântec pe lume s-a lăsat*"). Personificările prezente în această parte a poemului sunt foarte sugestive, de o deosebită plasticitate a imaginii („*vântul nu suspină*," „*apele dorm duse*," „*morile au stat*"). Poetul utilizează, din punct de vedere sintactic, mai ales propoziţii principale, ce creează o tonalitate solemnă, o anumită gravitate sobră a discursului liric, specifică poeziei paşoptiste de anvergură romantică. Pastelul înserării are, fără îndoială, rolul de a accentua impresia de vrajă, de mister insondabil pe care nediferenţierea nopţii o transpune asupra peisajului, dar şi de a stabili o corespondenţă cât se poate de evidentă între magia întrebărilor Floricăi cu privire la avatarurile propriilor trăiri contradictorii şi perspectiva fantastică aproape proiectată asupra peisajului („*Era în murgul serii și soarele sfințise; / A puțurilor cumpeni*

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

ţipând parcă chema / A satului cireadă, ce greu, mereu sosise, / Şi vitele muginde la zgheab întins păşea. // (...) / Încep a luci stele rând una după una / Şi focuri în tot satul încep a se vedea; / Târzie astă-seară răsare-acum şi luna, / Şi, cobe, câteodată, tot cade câte-o stea (...) // E noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei / Veşmântul său cel negru, de stele semănat, / Destins coprinde lumea, ce-n braţele somniei / Visează câte-aievea deşteaptă n-a visat. // Tăcere este totul şi nemişcare plină; / Încântec sau descântec pe lume s-a lăsat; / Nici frunza nu se mişcă, nici vântul nu suspină, / Şi apele dorm duse, şi morile au stat."

Cea de-a treia parte conturează o legendă mitologică, structurând relaţia antinomică *eu - supranatural*, disjuncţia, adică, dintre lumea terestră, naturală, fenomenală şi substratul de magie şi fantastic ce subzistă în adâncurile originare ale lucrurilor. Aici, destinul Floricăi se structurează pe o traiectorie ce urmează, oarecum, calea de la intuiţie la cunoaştere. Afectele nediferenţiate, nevertebrate ale fetei capătă o configuraţie mult mai substanţială, se alcătuiesc într-un chip organic sub spectrul unei explicaţii raţionalizante. Motivul Zburătorului este personalizat în dialogul celor două surate care vorbesc despre spiritele ce bântuie în taina nopţii. Fantasticul daimon al iubirii capătă trup şi semn cvasiuman, trăsăturile sale, la început lipsite de pondere şi de înţeles, nedesluşite, se particularizează într-o manieră ce îmbină descripţia realistă cu sugestia fabulosului de stirpe folclorică („*Tot zmeu a fost, surato. Văzuşi împelițatu! / Că ţintă l-alde Floarea în clipă străbătu! / Şi drept pe coş, leicuţă! Ce n-ai gândi, spurcatu! / Închină-te, surato! - Văzutu-l-ai şi tu? // Balaur de lumină cu coada-nflăcărată, / Şi pietre nestimate lucea pe el ca foc. / Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată; / Dar lipsă d-a lui dragosti! Departe de ast loc! // Pândeşte, bată-l crucea! Şi-n somn colea mi-ţi vine / Ca brad un flăcăiandru şi tras ca prin inel, / Bălai, cu păr de aur! Dar slabele lui vine / N-au pic de sânge, ş-un nas ca vai de el!*").

Demn de interes este faptul că I. Heliade Rădulescu transpune în balada sa mai multe registre afective şi stilistice. Se îmbină, astfel, vorbirea directă (dialogul „suratelor," monologul Floricăi) cu descrierea evocatoare şi plastică şi cu elementele narative. Dragostea este privită de poet ca o stare de criză ontologică, în care extazul şi voluptatea, lingoarea şi tristeţea nelămurită se conjugă într-un elan afectiv ce se întoarce asupră-şi, pentru a-

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

şi mărturisi lipsa de repere, de resorturi ferme, limpezi într-o lume pe care o resimte înstrăinată, tocmai pentru că propria fiinţă intră într-un soi de degringoladă a simţurilor, într-un halou de senzaţii şi percepţii ce parcă nu-şi află cauza şi rostul. Eugen Simion subliniază originalitatea unei astfel de viziuni lirice: „*Lăsând deoparte construcţia, succesiunea simbolurilor, limbajul poemului, mai curat, mai fluent decât în alte scrieri, să observăm că Zburătorul leagă pentru prima oară la Heliade (şi în poezia română) naşterea iubirii de prezenţa unei fiinţe aeriene." Originea bolii necunoscute e deci cerească. Agentul ei este un zburător şi forma de manifestare este „picoteala," visarea. Erosul se manifestă prin declanşarea unei energii cu efect contradictoriu: foc şi răcoare, ardere şi paloare, cald şi rece, o senzaţie de greutate şi o senzaţie de eliberare corporală*."

Din punct de vedere lingvistic poetul integrează în baladă cu subtilitate regionalismele şi formele populare, fonetisme cu iz arhaic, ori elemente ce sugerează efecte de oralitate, toate acestea contribuind în mare măsură la crearea unei viziuni şi a unei atmosfere specifice, în care realul empiric şi sugestia transcendentului consună. I. Heliade Rădulescu s-a dovedit, în multiplele domenii în care s-a afirmat, un adevărat deschizător de drumuri şi un precursor al modernităţii culturale româneşti. Numeroasele sale proiecte lirico-filozofice stau mărturie a unui spirit polivalent, într-o necontenită şi fecundă dispută cu substanţa limbii române, precară încă, în perioada în care scrie. S-ar putea spune chiar că opera lui Heliade se naşte tocmai din antinomia între viziune şi substanţă, într-o deloc vană încercare de eliberare a spiritului de sub încătuşarea unei expresii încă nedesăvârşite. Poezia ***Zburătorul*** reprezintă, în această privinţă, un perfect echilibru între gândul poetic şi formă, între conţinutul stărilor de suflet şi expresia chemată să le moduleze, un triumf al unei limbi literare în care există o armonie deplină între cuvinte din cele mai diverse registre ale lexicului românesc.

Poeţii români din prima jumătate a secolului al XIX-lea au fost atraşi de specia literară a fabulei, prin resursele de plasticitate corosivă pe care fabula le întreţine, dar şi prin caracterul aluziv, mascat al realităţilor negative supuse caricaturizării. Activitatea de fabulist a lui Heliade Rădulescu nu trebuie ignorată, pentru că în creaţiile de acest tip ni se revelează o altă faţă a personalităţii sale creatoare. Dacă în poezii, în încercările de epopee avem de

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

a face cu un poet grav, meditativ, interesat de dezlegarea tainelor şi legilor universului, gata să surprindă în versul său rotirea astrelor şi panorama civilizaţiilor, în fabule aflăm un scriitor înzestrat cu vervă satirică, atent cu deosebire la întocmirile nefericite ale lumii, la defectele semenilor săi, un spirit polemic, pentru care orice carenţă umană este o provocare, un impuls în direcţia satirei. Cum observă Ioana Em. Petrescu, „*pentru Heliade nu există fapte indiferente sau accidentale; există numai Ideea, care se manifestă plenar în acţiunea sublimă sau care este martirizată în acţiunea distructivă. De aici alternanţa tonului heliadesc între epopeic şi satiric, între sublim şi caricatural.*" Spirit pasional, adesea contradictoriu, care trăieşte cu patimă ideile, Heliade este un creator în permanenţă implicat în fapta culturală ori în literatură. Ca fabulist, Heliade e înzestrat cu spirit caustic, ironia sa travestindu-se de cele mai multe ori în sarcasm, în timp ce oralitatea stilului conferă textului naturaleţe, fluenţă, un ton degajat, lipsă de constrângere a frazării. ***Muştele şi albinele***, de pildă, reprezintă o satiră ascuţită la adresa veleitarilor şi a pseudovalorilor sociale, a impostorilor care asemeni muştelor se socot utili, dispreţuind „albinele," adică acele făpturi care cu adevărat sunt folositoare societăţii. În fabula ***Un muieroi şi o femeie*** satira îl vizează pe C. A. Rosetti (*muieroiul*), prototipul politicianului liberal, în timp ce autorul se ipostaziază pe sine sub chipul „femeii." Fabula debutează cu o introducere a autorului, din care răzbat unele accente satirice ce prefigurează desfăşurarea intrigii („*Când e vorba să vorbiţi / De principi şi de idee, / Ascultaţi să auziţi*").

Urmează trama propriu-zisă, cu o reducţie la un timp imemorial, ori măcar neprecizat, şi cu punerea în antiteză a celor două personaje, din al căror contrast autorul vrea să scoată ideea morală. Femeia este harnică, îşi vede de treburile ei, se caracterizează prin seriozitate şi blândeţe („*Un muieroi ş-o femeie, / Cum şi când nu prea ştim bine, / Peste drum era vecine; / Ca albina laborioasă / femeia-şi căta de casă: / La intrigi pregetătoare / Şi la vorbe ruşinoasă, / La lucru cutezătoare / Şi la certe prea fricoasă, / Nu-i lipsea nici foc, nici masă*"). Celălalt termen al antitezei, muieroiul, este negativul femeii; muieroiul este nestatornic, necinstit, lipsit de caracter, de o extremă răutate, dar, în acelaşi timp, cu o pornire demagogică de nestăvilit, cu un instinct de parvenire extrem de robust. Portretul „muieroiului" este unul dinamic, alcătuit din

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

gesturi, mişcări şi fapte, într-un ritm trepidant şi cu o aglomerare enormă de imagini poetice, halucinante prin alăturare şi prin grotescul nesublimat. Tonalitatea frazei este corozivă, marcată de propoziţii scurte, eliptice, dar şi de intonaţia exclamativă ce accentuează asupra proporţiilor demonismului personajului, contribuind, în acelaşi timp, şi la o gradare ascendentă a ritmului frazei poetice: „*Muieruşca nevăstuică, / Ochi de linx, bot de curuică, / Nu sta locului nicicum: / O lua papuc la drum, / Tot oraşul colinda, / Treiera şi vântura, / Loc, căsuţă nu lăsa, / Peste tot s-amesteca. / Ştia orice s-a făcut / Şi câte nu s-a-ntâmplat: / Care când s-a fost născut, / Când cutare s-a-nsurat, / Când aia s-a măritat, / Când vro puică a ouat; / Purta vorba peste tot / Ş-o schimba cum îi venea, / Soţi, amicii dezbina. / Azi se săruta în bot / Şi pieziş îşi da la coate, / Mâine ocăra pe toate. / Înţepa ca o lanţetă, / Era rea şi veninoasă / Ca o viespe costelivă, / Vai de om!... ca o gazetă / De limbută guralivă. / Ce cu gândul n-ai gândi! / Vorbea şi de libertate; / Ce prin cap nu ţi-ar plesni! / de dreapta nepărtinire, / De buna vecinătate, / de-nfrăţire, de UNIRE!*"

Portretul „muieroiului" e completat apoi şi cu alte trăsături, înfăţişate într-un desen caricatural, grotesc, cu linii îngroşate la maximum: „*Şi, ca culme peste toate, / Mai avea ş-o guşă mare. / Şi la ceartă,-ncăierare, / Hârâia şi spumega, / Limba singură-şi muşca, / Toată vorba deşira; / Se certa pe româneşte, / Şi credeai că-i ţigăneşte / (Ea zicea că-i boiereşte).*" Muieroiul ştie de asemenea franţuzeşte („*Şi-nvăţase, din păcate, / Şi franţuzeşti d-alea toate*") şi are apucăturile unui cosmopolit improvizat, de o răutate şi ranchiună incredibile. Caracterul personajului caricaturizat reiese însă şi din propriile sale vorbe, din limbajul său demonizat, impur, în care imprecaţia şi termenul de argou se învecinează, iar registrul imagistic e dominat de alcătuiri infernale: „*Au ca mine eşti tu, sluto? / Au ca mine eşti tu, muto? / Uscăţivo, / Costelivo / Exclusivo! / Stai închisă, mototoală, / Sufli-n foc şi bagi în oală, / Exclusivo! / Inclusivo! / Taci, vezi bine, că eşti toantă - / Şi ce-ai să mai zici, mă rog? - / Furcă strâmbă, fus olog! / Ac pocit şi sukă boantă! / Ştii tu ce se face-n lume? / Ţi-ai făcut şi tu vrun nume? / Lea Papelco de la foc, / Ştii vreo modă, ştii vrun joc? / Tu principele le ţii? / Franţozeştele le ştii? / Nici bonjur, nici bonsoar / Nu-nvăţaşi şi tu măcar. / Nevăstuică, baraoană, / Ai tu vreo ducaţioană? / Ai fost şi tu de bonton? / Ştii să zici măcar pardon? / Îngălato, / Dezmăţato, / Uscăţivo, / Costelivo, / Exclusivo!*"

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

Finalul fabulei leagă personajele de cadrul social al vremii, dezvăluind o morală, întrupând un sens etic şi un spectacol al vanităţilor şi demagogiei politice. Între alegători, pe de o parte, şi aleşi, pe de alta, se joacă aceeaşi comedie a minciunii şi imposturii, pe care Heliade o satirizează cu verbul său coroziv, cu imagistica sa caricatural-demonică („*Toţi câţi sunteţi cititori, / Domnilor alegători. / De nu credeţi, din 'tâmplare, / Câte spui că s-au urmat./ Vedeţi în ameaza mare / Boroboţ învederat: / Uitaţi-vă la gazete / (Şi la fraţii căuzaşi / Şi la toţi câţi plăpămaşi), / Gazete de coterii / că vă dau pe toţi pe bete, / Sute, sute, zeci de mii: / Voi tăcuţi - voi guralivi, / Voi creduli - voi exclusivi; / Voi din gaşcă şi guşaţi, / Câţi în gaşte nu intraţi... / Vai de tine, moş Sofroniu, / de n-ei fi din pandemoniu*").

Fabula lui Heliade Rădulescu se caracterizează, dincolo de anecdotică, de gestica personajelor ori de trăsăturile caricaturizate ale acestora, printr-o vervă lingvistică deosebită, printr-un şuvoi de cuvinte, de imagini şi de ritmuri ce se întretaie, se împletesc pentru a contura spectacolul cât mai veridic al imposturii şi demagogiei întrupate în făptura omenească. Carenţa morală cheamă după sine, în viziunea lui Heliade, sancţiunea etică drastică, satira nedisimulată, condamnarea promptă. Aceasta e şi semnificaţia ultimă a fabulei lui Heliade, scriitor satiric de o plasticitate a limbajului indiscutabilă.

Atât prin modalităţile originale de valorificare a unor teme şi motive curente în acea perioadă, cât şi prin elementele idilice şi bucolice inserate în mod armonios în textul poeziilor, Heliade se dovedeşte un precursor al liricii lui Eminescu sau Coşbuc. Cu un suflu romantic mult mai bine definit şi pus în evidenţă decât cel al lui Coşbuc, de exemplu, I. Heliade Rădulescu desfăşoară, în poemele lui cele mai reuşite, un lirism de o mai mare amplitudine, pentru că imaginile şi temele sunt mereu filtrate, în modul cel mai decis, prin prisma subiectivităţii sale. Atenţia, sensibilitatea la detaliul psihologic şi afectiv orientează spre perimetrul greu de circumscris al fiinţei umane, privită atât în raport strict cu propria sa devenire, cât şi în relaţia cu determinaţiile cosmice, cu devenirea universală, cu ritmurile anotimpurilor şi cu rotaţia astrelor. Aceste ipostaze, dimensiuni şi registre distincte ale operei vor modela şi o structură formală cu totul specifică a poeziei, vor genera, cum s-a observat, o dualitate de viziune şi de compoziţie.

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)

Bibliografie critică selectivă

❖ Mircea Anghelescu, ***Echilibrul între antiteze. Heliade - o biografie***, Bucureşti, 2001.

❖ Mircea Anghelescu, ***Ion Heliade Rădulescu: o biografie a omului şi a operei***, Bucureşti, 1986.

❖ G. Călinescu, ***I. Eliade Rădulescu şi şcoala sa***, Bucureşti, 1966.

❖ Paul Dugneanu, ***Poezia lui Ion Heliade Rădulescu***, Bucureşti, 1995 (ed. a II-a, 2002).

❖ ***Heliade Rădulescu interpretat de...***, Bucureşti, 1980.

❖ I. Negoiţescu, ***Însemnări critice***, Cluj, 1970.

❖ Ioana Em. Petrescu, ***Configuraţii***, Cluj, 1981.

❖ Al. Piru, ***Introducere în opera lui I. Heliade Rădulescu***, Bucureşti, 1971.

❖ D. Popovici*,* ***Studii literare****,* III, 1978.

❖ Eugen Simion, ***Dimineaţa poeţilor***, Bucureşti, 1980.

❖ Elvira Sorohan, ***Ipostaze ale revoltei la Heliade Rădulescu şi Eminescu***, Bucureşti, 1982.

❖ Grigore Ţugui, ***Ion Heliade Rădulescu îndrumătorul cultural şi scriitorul***, Bucureşti, 1984.

BDD-A30304 © 2013 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:13 UTC)